

Turinys

Pratarmė / 23

Sutrumpinimai / 28

1. Baltija ir lingvistinė priešistorė / 30

1.1. Terminų klausimai... / 30

1.1.1. *Baltai* ir *Baltija* / 30

1.1.2. Baltijos jūros vardo kilmės hipotezės / 32

1.1.2.1. Adomas Brėmenietis / 33

1.1.2.2. Plinijaus sala *Balcia* / 35

1.1.2.3. Bonfantės ir Blesės hipotezės / 36

1.1.2.4. Toporovo hipotezė / 37

1.1.3. Lingvistinė Baltija / 38

1.2. Baltų priešistorinis geolingvistinis paplitimas / 42

1.2.1. Trumpa archeologinių tyrimų sintezė / 43

1.2.1.1. Ankstyvosios kultūros / 43

1.2.1.2. Gimbutienės hipotezės / 45

1.2.1.3. Dvidešimto amžiaus pabaigos atradimai / 46

1.2.2. Hidronimijos tyrimų apžvalga (iki XX amžiaus pradžios) / 47

1.2.3. Baltų hidronimijos ribos / 49

1.2.3.1. Šiaurės ir šiaurės rytų ribos / 51

1.2.3.2. Pietų ir pietryčių ribos / 53

1.2.3.3. Vakarų riba / 54

1.3. Baltų kalbos ir tautos Antikos šaltiniuose / 57

1.3.1. Herodotas / 57

1.3.1.1. Neurai / 58

1.3.1.2. Budinai ir gelonai / 61

1.3.2. Ptolemajas / 63

1.3.2.1. Galindai ir sūdinai / 63

1.3.2.2. Kiti vardai / 63

- 1.3.3. Tacitas, Jordanas, Kasiodoras ir kiti / 64
  - 1.3.3.1. *Aestii* / 64
  - 1.3.3.2. Jordanas / 66
  - 1.3.3.3. Kasiodoras / 67
  - 1.3.3.4. Einhardas ir Vulfstanas / 67
  - 1.3.3.5. Etnonimas / 68
  - 1.3.3.6. *Lingua Britannicae proprior* / 69
  - 1.3.3.7. *Glesum* / 70
  - 1.3.3.8. Hipotezės apie lemovijus / 71
  - 1.3.3.9. Prarasta tradicija? / 71
- 1.4. Apibendrinamosios hipotezės / 72
  - 1.4.1. Baltai ir Viduržemio jūra / 72
  - 1.4.2. Baltai ir senovės Europa (*Alteuropäisch*) / 74
    - 1.4.2.1. W. P. Schmido baltocentriškoji teorija / 75
  - 1.4.3. Baltai tęstinumo teorijos rėmuose / 79
    - 1.4.3.1. Baltų santykiai su kitomis etninėmis grupėmis / 82
    - 1.4.3.2. Pradinis baltų arealas / 82
    - 1.4.3.3. Baltų vaidmuo / 83
    - 1.4.3.4. Kalbinės pastabos / 84
- 1.5. Baltų prokalbė ir jos suskilimas / 87
  - 1.5.1. Pagrindiniai bruožai / 88
  - 1.5.2. Baltų dialektai / 88
    - 1.5.2.1. Skirtumai tarp vakarų ir rytų baltų / 90
    - 1.5.2.2. Divergencijų chronologija / 91
  - 1.5.3. Vidinė baltų dialektika / 91
    - 1.5.3.1. Centras / periferija / 91
    - 1.5.3.2. Konservatyvumas / naujoviškumas / 93
    - 1.5.3.3. Vidinės baltų izofonos / 93
  - 1.5.4. *Baltia submersa* / 94
    - 1.5.4.1. Dnepro baltų lemtis / 94
    - 1.5.4.2. Kontaktai su iranėnais? / 95

2. Baltų kalbinės vienybės bruožai / 97

- 2.1. Fonologinės charakteristikos / 97
  - 2.1.1. Vokalizmas / 97
    - 2.1.1.1. Tradicinė hipotezė / 99
    - 2.1.1.2. Netradicinės hipotezės / 100
      - 2.1.1.2.1. Lietuviškoji, arba sistemos spragos, mokykla / 100
      - 2.1.1.2.2. Amerikietiškoji mokykla / 104

2.1.1.3.	Dvibalsiai	/	106
2.1.1.4.	Skiemeniniai sonantai	/	107
2.1.1.5.	Baltų šaknies balsių kaita	/	108
2.1.2.	Priebalsynas	/	110
2.1.2.1.	Inovacijos	/	112
2.1.2.2.	Nepilnoji, arba periferinė, satemizacija	/	114
2.1.2.3.	Atvejai po <i>i, u, r, k</i>	/	116
2.1.2.4.	Kiti raidos atvejai	/	117
2.1.2.5.	Laringalų klausimas	/	118
2.1.3.	Prozodija	/	120
2.1.3.1.	Kirtis	/	120
2.1.3.2.	Kirčiavimo dėsniai	/	122
2.1.3.2.1.	Leskieno dėsnis	/	122
2.1.3.2.2.	Saussure'o–Fortunatovo dėsnis	/	123
2.1.3.2.3.	Niemineno dėsnis	/	124
2.1.3.3.	Priegaidės	/	124
2.1.3.3.1.	Dėl priegaidžių kilmės	/	126
2.1.4.	Dėl santykinės chronologijos	/	127
2.2.	Morfologinės charakteristikos	/	128
2.2.1.	Vardažodžio sistema	/	128
2.2.1.1.	Skaičius	/	130
2.2.1.2.	Giminė	/	130
2.2.1.3.	Giminių ir kamienų gretybės	/	131
2.2.1.4.	Linksniai	/	131
2.2.1.5.	Tematinės paradigmos	/	132
2.2.1.5.1.	*-(<i>i</i>) <i>ō</i> kamienas	/	132
2.2.1.5.2.	*- <i>ā</i> kamienas	/	135
2.2.1.5.3.	*- <i>ē</i> kamienas	/	137
2.2.1.5.4.	*- <i>ī</i> kamienas	/	139
2.2.1.5.5.	*-(<i>i</i>) <i>ū</i> kamienas	/	141
2.2.1.5.6.	Priebalsiniai kamienai	/	142
2.2.1.6.	Būdvardžiai	/	143
2.2.1.6.1.	Laipsniavimas	/	144
2.2.1.6.2.	Įvardžiutiniai būdvardžiai	/	144
2.2.1.7.	Skaitvardžiai	/	144
2.2.1.7.1.	Kiekiniai skaitvardžiai	/	144
2.2.1.7.2.	Kelintiniai skaitvardžiai	/	148
2.2.1.7.3.	Dauginiai ir kuopiniai skaitvardžiai	/	149
2.2.1.8.	Įvardžiai	/	150
2.2.1.9.	Priesagos perkėlimas	/	151

- 2.2.2. Veiksmožodžio sistema / 152
  - 2.2.2.1. Veikslas (aspektas) / 152
  - 2.2.2.2. Nuosakos / 155
  - 2.2.2.3. Asmenų galūnės / 155
    - 2.2.2.3.1. Dėl 3 a. galūnės / 157
  - 2.2.2.4. Laikai / 158
    - 2.2.2.4.1. Esamasis laikas / 158
    - 2.2.2.4.2. Būtais laikas / 160
    - 2.2.2.4.3. Būsimasis laikas / 161
- 2.3. Sintaksinės charakteristikos / 163
  - 2.3.1. Baltų kalbų sakinio rekonstrukcija / 163
  - 2.3.2. Mažieji sakinio elementai / 165
    - 2.3.2.1. Postpozicijos / 165
    - 2.3.2.2. Klitikai / 165
    - 2.3.2.3. Atoniniai asmeniniai įvardžiai / 167
  - 2.3.3. Ypatingos konstrukcijos / 167
    - 2.3.3.1. Absoliutinės konstrukcijos / 167
    - 2.3.3.2. Konstrukcijos su bendratimi / 168
      - 2.3.3.2.1. Vardininkas su bendratimi / 169
      - 2.3.3.2.2. Naudininkas su bendratimi / 170
    - 2.3.3.3. Poseisyvinės konstrukcijos / 171
  - 2.3.4. Apie dalyvius / 172
    - 2.3.4.1. Konstrukcijos su bevardės giminės dalyviu / 173
- 2.4. Leksika / 175
  - 2.4.1. Panbaltiškas žodynas / 175
  - 2.4.2. Archaizmai ir inovacijos / 176
  - 2.4.3. Dūriniai / 178
- 2.5. Frazeologija / 179
  - 2.5.1. Principai / 179
  - 2.5.2. Baltiški frazeologizmai / 180
  - 2.5.3. Rytų baltų–slavų fraeologizmai / 181
  - 2.5.4. Paremiologija / 182
  - 2.5.5. Apie burtažodžius, užkalbėjimus ir kita / 183
- 2.6. Onomastika / 184
  - 2.6.1. Hidronimija ir toponimija / 184
  - 2.6.2. Antroponimija / 187
  - 2.6.3. Etnonimija / 189

3. Kalbinis kontekstas / 191

- 3.1. Baltiškasis slavų ir germanų kontekstas / 191
  - 3.1.1. Baltų, slavų ir germanų kalbų bendrybės / 191
  - 3.1.2. Baltų ir germanų kalbų sąsajos / 195
    - 3.1.2.1. Leksiniai skoliniai / 196
    - 3.1.2.2. Senosios leksikos izoglosos / 197
    - 3.1.2.3. Morfologija / 198
  - 3.1.3. Baltų ir slavų kalbų bendrybės / 200
    - 3.1.3.1. Fonetika / 200
    - 3.1.3.2. Winterio „dėsnis“ / 201
    - 3.1.3.2. Morfologija / 202
    - 3.1.3.3. Sintaksė / 203
  - 3.1.4. Trumpa „baltų-slavų klausimo“ istorijos sintezė / 204
    - 3.1.4.1. Klasikinės teorijos / 205
    - 3.1.4.2. Naujos teorijos / 206
    - 3.1.4.3. Toporovo baltoidiškoji hipotezė / 210
    - 3.1.4.4. Pisanio hipotezė / 212
    - 3.1.4.5. Naujausios nuomonės / 213
      - 3.1.4.5.1. Karaliūnas / 213
      - 3.1.4.5.2. Martynovas / 214
      - 3.1.4.5.3. Zepas / 214
      - 3.1.4.5.4. Mańczakas / 214
      - 3.1.4.5.5. Kiti tyrėjai / 215
  - 3.1.5. Baltų-slavų leksika / 216
    - 3.1.5.1. Naujo baltų-slavų žodyno link / 219
    - 3.1.5.2. Semantiniai laukai / 221
    - 3.1.5.3. Onomastikos klausimas / 222
  - 3.1.6. Baltų, šiaurės slavų ir pietų slavų kalbos / 223
    - 3.1.6.1. Baltų ir šiaurės slavų kalbos / 223
    - 3.1.6.2. Baltų ir pietų slavų kalbos / 224
      - 3.1.6.2.1. Baltų ir slovėnų kalbos / 224
      - 3.1.6.2.2. Baltų ir bulgarų kalbos / 225
      - 3.1.6.2.3. Kitos paralelės / 225
  - 3.1.7. Vietoj išvadų / 225
- 3.2. Baltiškasis Pabaltijo ir Pavolgio finų kontekstas / 226
  - 3.2.1. Archeologijos ir hidronimijos faktai / 226
  - 3.2.2. Kalbiniai santykiai su Pabaltijo bei Pavolgio finais ir lapiais / 229
    - 3.2.2.1. Pabaltijo finų kalbos / 230

- 3.2.2.2. Lapių kalba / 233
- 3.2.2.3. Pavolgio finų kalbos / 233
- 3.2.3. Finų kalbų poveikis baltų kalboms / 235
- 3.3. Pontobaltiškasis regionas / 237
  - 3.3.1. Karpatų ašis ir baltų–balkanų kalbų paralelizmai / 238
    - 3.3.1.1. Politoniškumas / 239
    - 3.3.1.2. Fleksija / 240
    - 3.3.1.3. Leksika / 240
    - 3.3.1.4. Sakralinė leksika / 241
    - 3.3.1.5. Toponomastika / 241
  - 3.3.2. Baltų ir albanų kalbos / 242
  - 3.3.3. Pietų baltai? / 244
  - 3.3.4. Baltų ir graikų kalbos / 245
- 3.4. Tolimasis kontekstas / 246
  - 3.4.1. Baltų ir keltų kalbos / 246
  - 3.4.2. Baltų–(lotynų)–italikų kalbų santykiai / 248
    - 3.4.2.1. Kalbos atitikmenys / 248
    - 3.4.2.2. Onomastikos ir mitologinės semantikos paralelės / 249
  - 3.4.3. Baltų–iberų kalbų santykiai? / 250
    - 3.4.3.1. Sorotaptiškoji hipotezė / 250
    - 3.4.3.2. Iberiškasis galindų horizontas? / 251
  - 3.4.4. Kiti ide. sferos santykiai / 253
    - 3.4.4.1. Baltų ir armėnų kalbos / 253
    - 3.4.4.2. Baltų ir anatolių kalbos / 255
    - 3.4.4.3. Baltų ir tocharų kalbos / 256
    - 3.4.4.4. Baltų ir indų-iranėnų kalbos / 258
      - 3.4.4.4.1. Baltų ir iranėnų kalbos / 259

4. Baltų arealas tarp *Baltia pagana* ir *Baltia christiana* / 260

- 4.1. Rytų baltų kalbinis skilimas / 260
  - 4.1.1. Nuo rytų baltų prie lietuvių ir latvių kalbų / 260
  - 4.1.2. Lietuvių ir latvių kalbų skirtumai / 261
    - 4.1.2.1. Fonetika / 261
    - 4.1.2.2. Prozdijos bruožai / 262
    - 4.1.2.3. Leksika / 263
  - 4.1.3. Baltų kalbos istoriniais laikais / 264
    - 4.1.3.1. Paminklai / 264

- 4.2. Socialinė-kultūrinė baltų situacija apie tūkstantuosius metus / 265
- 4.2.1. Baltų gentys kylant istorijos uždangai / 265
- 4.2.2. Žvilgsnis į geopolitinę Baltijos regiono padėtį / 268
- 4.2.3. Geolingvistinių pokyčių kryptys / 271
- 4.2.3.1. Šiaurės–pietų kryptis / 272
- 4.2.3.2. Sienos šiaurėje ir šiaurės vakaruose / 272
- 4.2.4. Senovės baltų visuomenė / 273
- 4.2.4.1. Teritorinis valdymas / 274
- 4.2.4.2. Prekyba / 275
- 4.2.4.3. Bitininkystė / 275
- 4.2.4.4. Baltiški laiko vienetų pavadinimai / 276
- 4.2.4.4.1. Metų laikų vardai / 277
- 4.2.4.4.2. Mėnesių pavadinimai / 277
- 4.2.4.4.3. Savaitės dienų pavadinimai / 278
- 4.3. Nuo pagonybės prie krikščionybės / 279
- 4.3.1. *Baltia pagana*. Baltų religija / 280
- 4.3.1.1. Šaltiniai ir jų vertė / 280
- 4.3.1.2. Rekonstrukcija / 281
- 4.3.1.3. Matriarchatas / 282
- 4.3.1.4. Hierarchiniai lygiai / 283
- 4.3.1.5. Pagrindiniai mitologijos fragmentai / 286
- 4.3.2. *Baltia christiana*. Krikščionybės įvedimas / 287
- 4.3.2.1. Pagonių baltų būklė / 288
- 4.3.2.2. Leksikos plėtra / 289
- 4.3.3. Erezijos prie Baltijos XV–XVII amžiuje / 291
- 4.3.4. Abejotinos vertės dokumentai / 292
- 4.3.4.1. Baltų runos? / 292
- 4.3.4.2. Kęstučio priesaika / 292
- 5. „Mažosios“ baltų kalbos / 294**
- 5.1. Išnykusios baltų kalbos / 294
- 5.2. Kuršių kalba / 295
- 5.2.1. Istorinės užuominos / 295
- 5.2.2. Geolingvistinis plotas / 297
- 5.2.3. Etnonimas / 298
- 5.2.4. Kalbos ypatybės / 299
- 5.2.4.1. Fonetika / 300

- 5.2.4.2. Priesagos / 300
- 5.2.4.3. Leksika / 300
- 5.2.4.4. Tekstai? / 301
- 5.2.5. Kuršininkų kalba / 302
- 5.3. Jotvingių kalba / 303
  - 5.3.1. Geolingvistinis plotas / 303
  - 5.3.2. Etnonimas / 305
  - 5.3.3. Kalbos ypatybės / 306
  - 5.3.4. *Pogańske gwary z Narewu* / 308
- 5.4. Galindų kalba / 311
  - 5.4.1. Istorinės užuominos / 311
  - 5.4.2. Etnonimas / 312
  - 5.4.3. Substratas / 313
  - 5.4.4. Kalbos ypatybės / 314
    - 5.4.4.1. Fonologija / 315
    - 5.4.4.2. Leksika / 315
- 5.5. Sėlių kalba / 316
  - 5.5.1. Istorinės užuominos ir geolingvistinis plotas / 316
  - 5.5.2. Etnonimas / 317
  - 5.5.3. Kalbos ypatybės / 317
    - 5.5.3.1. Fonetika / 318
    - 5.5.3.2. Morfologija / 319
    - 5.5.3.3. Leksika / 319
- 5.6. Žiemgalių kalba / 319
  - 5.6.1. Istorinės užuominos / 319
  - 5.6.2. Geolingvistinis plotas / 320
  - 5.6.3. Etnonimas / 321
  - 5.6.4. Kalbos ypatybės / 322
    - 5.6.4.1. Fonetika / 322
    - 5.6.4.2. Morfologija / 323
    - 5.6.4.3. Leksika / 323
  - 5.6.5. Substratas / 323
- 6. Prūsų kalba ir prūsai / 325**
  - 6.1. Prūsų kalba / 325
    - 6.1.1. Baltiškoji Prūsija Viduramžiais / 325
    - 6.1.2. Geolingvistiniai faktai: prūsų *terrae* / 328
    - 6.1.3. Etnonimas / 331
    - 6.1.4. Renesanso lingvistinės idėjos apie prūsų kalbą / 333

- 6.2. Prūsų kalbos tekstai (*Corpus*) / 334
- 6.2.1. Prūsų kalbos paminklų skaičius / 334
    - 6.2.1.1. Elbingo žodynelis / 335
    - 6.2.1.2. Grūnavo žodynelis / 335
    - 6.2.1.3. Bazelio pėdsakas / 336
    - 6.2.1.4. Kretos pėdsakas / 337
    - 6.2.1.5. Prūsų katekizmai (I, II, Ench.) / 338
    - 6.2.1.6. Smulkesni prūsų kalbos tekstai / 338
    - 6.2.1.7. Prūsų kalbos korpusas / 339
  - 6.2.2. Kalbos mirtis ir prisikėlimas (?) / 341
    - 6.2.2.1. Naujoji prūsų kalba / 341
    - 6.2.2.2. Vėlyvoji prūsų kalba / 342
  - 6.2.3. Prūsų kalbos paminklų kokybė / 343
    - 6.2.3.1. Rašyba / 343
    - 6.2.3.2. Pataisos / 344
    - 6.2.3.3. Prūsų *Enchiridiono* radimasis / 346
    - 6.2.3.4. Prūsų *Enchiridiono* klaidų fenomenologijos bandymas / 347
    - 6.2.3.5. Kokia kalba? / 348
    - 6.2.3.6. Unikalus paralelinis tekstas / 350
- 6.3. Gramatikos faktai / 350
- 6.3.1. Fonologijos (ir prozodijos) elementai / 351
    - 6.3.1.1. Fonologinis aprašas / 351
      - 6.3.1.1.1. Vokalizmas / 351
      - 6.3.1.1.2. Konsonantizmas / 353
    - 6.3.1.2. Specifiniai bruožai / 354
    - 6.3.1.3. Horizontalusis brūkšnelis / 355
    - 6.3.1.4. Priebalsių dvigubinimas / 357
    - 6.3.1.5. Akcentogramos? / 359
    - 6.3.1.6. Pastangos atkurti prūsų alcentologiją / 361
  - 6.3.2. Vardažodžio ir veiksmožodžio morfologijos elementai / 361
    - 6.3.2.1. Skaičius / 361
    - 6.3.2.2. Giminė / 362
    - 6.3.2.3. Linksniavimas / 363
    - 6.3.2.4. Vardažodis / 363
      - 6.3.2.4.1. *-ō kamienas / 364
      - 6.3.2.4.2. *-ā kamienas / 366
      - 6.3.2.4.3. *-ē kamienas / 366
      - 6.3.2.4.4. *-ī kamienas / 366
      - 6.3.2.4.5. *-(i)ū kamienas / 366
      - 6.3.2.4.6. *-C (priebalsinis) kamienas / 366

- 6.3.2.5. Būdvardžiai / 367
- 6.3.2.6. Įvardžiai / 368
- 6.3.2.7. Veiksmažodžio fleksija / 368
  - 6.3.2.7.1. Asmenų galūnės / 369
  - 6.3.2.7.2. Nuosakos / 369
  - 6.3.2.7.3. Esamasis laikas / 370
  - 6.3.2.7.4. Būsimasis laikas / 370
  - 6.3.2.7.5. Būtais laikas / 371
  - 6.3.2.7.6. Infinitinės formos / 371
  - 6.3.2.7.7. Dalyviai / 371
- 6.3.3. Sintaksinės ypatybės / 372
  - 6.3.3.1. Dūriniai / 373
- 6.3.4. Leksika / 374
  - 6.3.4.1. Archaizmai / 374
  - 6.3.4.2. Germaniški ir slaviški atitikmenys / 375
    - 6.3.4.2.1. Gotų kalba / 375
    - 6.3.4.2.2. Vidurinė rytų vokiečių kalba / 376
    - 6.3.4.2.3. Slavų kalba / 377
  - 6.3.4.3. Etimologija / 378
  - 6.3.4.4. Onomastika / 379

7. Baltų kalbos katalikybės ir reformacijos metais / 381

- 7.1. Daugiakalbystė ir interferencija / 381
  - 7.1.1. Etninės ir geopolitinės situacijos apžvalga / 381
  - 7.1.2. Kalbų sąveikos dinamika Didžiojoje Kunigaikštystėje ir baltiškame Hanzos areale / 385
    - 7.1.2.1. Didžiojo kunigaikščio kanceliarijos kalbos / 385
    - 7.1.2.2. Rusėnų kalba (*ruski*) / 385
    - 7.1.2.3. Kalbų sąveika Didžiojoje Kunigaikštystėje / 387
    - 7.1.2.4. Pabaltijo vokiečių kalba (*Baltendeutsch*) / 392
    - 7.1.2.5. Kalbų sąveika Hanzos areale / 393
- 7.2. Pirmieji baltiški tekstai ir lingvistinė istoriografija / 395
  - 7.2.1. Lietuvių ir latvių dialektologijos apmatai / 396
    - 7.2.1.1. Lietuvių tarmių įvairovė / 397
      - 7.2.1.1.1. Aukštaičiai / 399
      - 7.2.1.1.2. Žemaičiai / 400
    - 7.2.1.2. Latvių tarmių įvairovė / 401
  - 7.2.2. Pirmieji baltų kalbotyros autoriai ir veikalai / 403
    - 7.2.2.1. Pirmieji lietuvių raštijos autoriai ir veikalai / 404
    - 7.2.2.2. Pirmieji latvių raštijos autoriai ir veikalai / 410
    - 7.2.2.3. Kultūros istorijos kryptys / 416

- 7.2.3. Apie rašomųjų kalbų formavimosi pradžią / 418
  - 7.2.3.1. Lietuvių kalba / 418
  - 7.2.3.2. Latvių kalba / 421
  - 7.2.3.3. Lotynų kalbos modelis ir baltų kalbų gramatikos / 422
- 7.3. Baltų kalbotyros apyaušris, arba paleokomparatyvizmas, baltų areale / 424
  - 7.3.1. Kalbų skirstymas / 425
  - 7.3.2. Slaviškosios / ilyriškosios teorijos santrauka / 427
    - 7.3.2.1. Piccolominis ir Crassinijus / 427
    - 7.3.2.2. Filoglotai / 428
  - 7.3.3. Lotyniškoji teorija / 429
    - 7.3.3.1. Romėnų mitas / 430
    - 7.3.3.2. Dlugošas ir Cromeris / 431
    - 7.3.3.3. Vilniaus lotynintojai / 432
    - 7.3.3.4. Mykolas Lietuvis ir pusiau lotyniškasis variantas / 433
    - 7.3.3.5. Augustinas Rotundas ir jo polemika prieš rusėnų kalbą / 435
    - 7.3.3.6. Agrippa ir neolotyniškasis variantas / 436
    - 7.3.3.7. Valakiškoji samprata / 437
  - 7.3.4. Ketveriopos lietuvių kalbos teorija / 438
    - 7.3.4.1. Tekstas ir jo apibūdinimas / 438
    - 7.3.4.2. Mechoviečio pasekėjai / 439
      - 7.3.4.2.1. Decijus / 439
      - 7.3.4.2.2. Münsteris / 440
      - 7.3.4.2.3. Vėlesni pasekėjai / 440
  - 7.3.5. Kitos teorijos / 440
    - 7.3.5.1. Hebrajiškoji teorija / 440
    - 7.3.5.2. Graikiškoji teorija / 441
  - 7.3.6. Teorijų geografija ir dinamika / 441
  - 7.3.7. Išankstinės išvados / 442
- 7.4. Gramatikos faktai / 444
  - 7.4.1. Rašyba ir fonologija / 445
    - 7.4.1.1. Raidynai ir rašmenys / 445
      - 7.4.1.1.1. Senųjų latviškų tekstų grafemikos link / 445
      - 7.4.1.1.2. Apie senųjų lietuviškų tekstų grafemiką / 446
    - 7.4.1.2. Vokalizmas / 447
    - 7.4.1.3. Konsonantizmas / 448
  - 7.4.2. Vardažodžio morfologija / 449
    - 7.4.2.1. Skaičius ir giminė / 449
    - 7.4.2.2. Linksniai / 449

- 7.4.2.3. Postpoziciniai vietininkai / 450
- 7.4.2.4. Paradigmos / 451
  - 7.4.2.4.1. *-ō kamienas / 451
  - 7.4.2.4.2. *-(i)ō kamienas / 452
  - 7.4.2.4.3. *-ā kamienas / 453
  - 7.4.2.4.4. *-ē kamienas / 453
  - 7.4.2.4.5. *-ī kamienas / 454
  - 7.4.2.4.6. *-ū kamienas / 456
  - 7.4.2.4.7. *-C (priebalsinis) kamienas / 457
  - 7.4.2.4.8. Fleksijos svyravimai / 458
- 7.4.2.5. Įvardžiai / 459
- 7.4.2.6. Klitiniai įvardžiai / 459
- 7.4.2.7. Įvardžiuotiniai būdvardžiai / 460
- 7.4.2.8. Skaitvardžių morfosintaksė / 461
- 7.4.2.9. Prieveiksmiai / 462
- 7.4.3. Veiksmožodžio morfologija / 463
  - 7.4.3.1. Atematinio asmenavimo tvarumas / 463
  - 7.4.3.2. Laikai / 463
  - 7.4.3.3. Nauji nuosakos dariniai / 464
    - 7.4.3.3.1. Permisyvas (geidžiamoji nuosaka) / 464
    - 7.4.3.3.2. Tariamoji nuosaka / 464
    - 7.4.3.3.3. Imperatyvas (liepiamoji nuosaka) / 465
    - 7.4.3.3.4. Dėl lie. formanto -k(i)- / 465
    - 7.4.3.3.5. Netiesioginė nuosaka (*modus relativus*) / 466
  - 7.4.3.4. Debityvas / 469
- 7.4.4. Sintaksė / 470
  - 7.4.4.1. Bendrieji aspektai / 470
  - 7.4.4.2. Ypatingos konstrukcijos / 471
    - 7.4.4.2.1. Absolutinis naudininkas / 471
    - 7.4.4.2.2. Konstrukcijos su bendratimi / 472
  - 7.4.4.3. Žodžių tvarka / 472
  - 7.4.4.4. Senosios lietuvių kalbos sintaksės link? / 473
- 7.4.5. Leksika / 474
  - 7.4.5.1. Lietuvių kalba / 475
  - 7.4.5.2. Latvių kalba / 478
- 7.4.6. Onomastika / 481
  - 7.4.6.1. Asmenvardžiai / 481
    - 7.4.6.1.1. Latvių asmenvardžiai / 481
    - 7.4.6.1.2. Lietuvių asmenvardžiai / 481
  - 7.4.6.2. Vietovardžiai / 483

8. Tautinis atgimimas, nepriklausomybė ir sovietizacija baltų kalbų areale / 484

- 8.1. Tautinio atgimimo procesas ir baltų kalbų arealas / 484
  - 8.1.1. Baltų kalbų arealas XVIII amžiuje / 484
    - 8.1.1.1. Livonija / 484
    - 8.1.1.2. Didžioji Lietuva (*Lituania Major*) / 487
      - 8.1.1.2.1. Asmenvardžiai / 488
    - 8.1.1.3. Mažoji Lietuva (*Lituania Minor*) / 489
  - 8.1.2. Pirmasis norminimas baltų kalbų areale XIX amžiuje / 496
    - 8.1.2.1. Lietuva. Rusifikacija ir knygnešiai / 496
    - 8.1.2.2. Latvija. Romantizmas ir jaunalatviai (*jaunlatvieši*) / 501
    - 8.1.2.3. Kalbinis prabudimas Latgaloje / 504
  - 8.1.3. Antrasis norminimas nepriklausomybės metais
(1918–1940) / 507
    - 8.1.3.1. Etninė ir socialinė būklė naujosiose respublikose / 508
    - 8.1.3.2. Bendrinės kalbos pasirinkimas / 510
    - 8.1.3.3. Saikingas kalbinis purizmas / 512
    - 8.1.3.4. Visuotinis švietimas / 513
- 8.2. Pokyčiai baltų kalbose / 514
  - 8.2.1. Kalbų interferencija ir leksikos raida / 514
    - 8.2.1.1. Lietuviškasis arealas / 515
    - 8.2.1.2. Latviškasis arealas / 515
  - 8.2.2. Gramatikos poslinkiai / 518
    - 8.2.2.1. Fonologija / 518
    - 8.2.2.2. Morfologija / 518
    - 8.2.2.3. Sintaksė / 520
    - 8.2.2.4. Asmenvardžiai / 520
- 8.3. Baltų kalbos sovietmečiu / 521
  - 8.3.1. Etninė ir socialinė įvairovė / 521
  - 8.3.2. Rusinamoji dvikalbystė ir kalbinė rezistencija / 523
    - 8.3.2.1. Vadinamoji „darnioji dvikalbystė“ / 523
    - 8.3.2.2. Apie kalbotyros atsilikimą / 525
  - 8.3.3. Interferencija su rusų kalba / 526
    - 8.3.3.1. Fonetika / 526
    - 8.3.3.2. Morfologija / 527
    - 8.3.3.3. Sintaksė / 527
    - 8.3.3.4. Leksika / 528

9. Baltų kalbos ir naujoji nepriklausomybė.

Baltia autochtona ir Baltia emigrata / 531

9.1. Kalbinio identiteto stiprėjimas / 531

9.1.1. Naujosios nepriklausomybės sociolingvistinė situacija / 531

9.1.1.1. Tarmės, bendrinė ir rašomoji kalba / 533

9.1.1.2. Variacijos / 533

9.1.1.2.1. Miestų šnekamoji kalba / 534

9.1.1.2.2. Jaunimo slengas / 534

9.1.1.2.3. Šnekamoji kalba / 535

9.1.1.3. Socioonomastika / 536

9.1.1.3.1. Latvija / 536

9.1.1.3.2. Lietuva / 537

9.1.1.3.3. Asmenvardžiai / 538

9.1.1.4. Kalbos ir švietimo politika / 539

9.1.1.5. Po 2004 metų: baltų kalbos Europoje / 542

9.1.1.5.1. Latvija / 543

9.1.1.5.2. Lietuva / 544

9.1.2. Kalbų kontaktai / 545

9.1.2.1. Kalbinės mažumos Lietuvos Respublikoje / 546

9.1.2.1.1. Lenkų ir gudų kalbos / 546

9.1.2.1.2. „Paprastoji šnekta“ / 547

9.1.2.1.3. Jidiš / 548

9.1.2.1.4. Vokiečių kalba / 548

9.1.2.1.5. Karaimų kalba / 549

9.1.2.1.6. Totorių kalba / 549

9.1.2.2. Kalbinės mažumos Latvijos Respublikoje / 549

9.1.2.2.1. Lyvių kalba / 549

9.1.2.2.2. Lietuvių kalba / 551

9.1.2.3. Čigonų šnektos Baltijos kraštuose / 551

9.1.2.4. Lietuvių kalbos salos ir pėdsakai Gudijoje bei Lenkijoje / 552

9.1.2.5. Slavų ir baltų paribys / 554

9.1.3. Regioninės kalbos? / 555

9.1.3.1. Latgala / 556

9.1.3.2. Žemaitija / 559

9.2. Baltų išseivijos kalba / 560

9.2.1. Baltakalbės bendruomenės pasaulyje / 561

9.2.1.1. Lietuvių išseivija / 562

9.2.1.2. Latvių išseivija / 564

9.2.2. Lietuvių ir latvių išseivių bendruomenių kalbos ypatybės / 565

9.2.2.1. Apie Amerikos lietuvių kalbą / 566

9.2.2.2. Apie latvių kalbą Amerikoje ir Australijoje / 570

- 9.3. Arealinės lingvistikos klausimai / 571
- 9.3.1. Baltijos regiono kalbų konvergencija / 571
  - 9.3.2. Kalbų sąjungos link baltų areale? / 573
  - 9.3.3. Baltijos jūros pakrančių kalbinis arealas / 574
- 9.4. Baltų kalbų raidos kryptys / 576
- 9.4.1. Vidinės raidos kryptys / 577
  - 9.4.2. Išoriškai apibrėžtos raidos kryptys / 579
- 10. Baltų kalbų tekstai / 581**
- 10.1. Prūsų kalbos tekstai / 581
- 10.1.1. Bazelio pėdsakas / 581
    - 10.1.1.1. Tekstas ir komentarai / 581
    - 10.1.1.2. Interpretacijos / 585
    - 10.1.1.3. Lemeškino hipotezė / 586
  - 10.1.2. Prūsiško „Tėve mūsų“ palyginimas (I, II, III Katekizmai) / 587
    - 10.1.2.1. Rašyba / 587
    - 10.1.2.2. Tekstai ir komentarai / 588
- 10.2. Lietuvių kalbos tekstai / 591
- 10.2.1. Senovės lietuvių „Tėve mūsų“ palyginimas (Rkr., Mažvydas, Daukša) / 591
    - 10.2.1.1. Rašyba / 591
    - 10.2.1.2. Tekstai ir komentarai / 592
    - 10.2.1.3. „Tėve mūsų“ dabartine lietuvių kalba / 594
  - 10.2.2. Iš M. Mažvydo „Katekizmo“ (1547) įžangos / 595
    - 10.2.2.1. Tekstas ir komentarai / 597
  - 10.2.3. Iš K. Donelaičio „Pavasario linksmybių“ / 599
    - 10.2.3.1. Tekstas ir komentarai / 600
  - 10.2.4. Iš S. Daukanto „Būdo senovės lietuvių kalnėnų ir žemaičių“ / 602
    - 10.2.4.1. Tekstas ir komentarai / 603
- 10.3. Latvių kalbos tekstai / 603
- 10.3.1. J. Hasentöterio „Tėve mūsų“ senąja latvių kalba / 603
    - 10.3.1.1. Tekstas ir komentarai / 604
    - 10.3.1.2. „Tėve mūsų“ dabartine latvių kalba / 605
  - 10.3.2. Liuteronų katekizmo (1586 m.) fragmentai / 606
    - 10.3.2.1. Tekstas ir komentarai / 606
  - 10.3.3. Iš senojo Stenderio veikalo „Augstas Gudribas Grāmata“ / 608
    - 10.3.3.1. Tekstas ir komentarai / 608
  - 10.3.4. Iš A. Pumpuro poemos „Lāčplēsis“ / 610
    - 10.3.4.1. Tekstas ir komentarai / 611

Priedai / 612

Bibliografijos prasminis orientyras / 612

1 priedas. Teminė balistikos bibliografija / 612

- Pr.1.1. Bendroji balistiką / 612
- Pr.1.2. Prūsistika / 612
- Pr.1.3. Lituanistika / 612
- Pr.1.4. Letonistika / 612
- Pr.1.5. Baltų kalbotyros istorija / 612
- Pr.1.6. Kalbų mokymosi studijos / 613
- Pr.1.7. Kita / 613

2 priedas. Žurnalai specialistams / 614

- Pr.2.1. Bendroji balistiką / 614
- Pr.2.2. Prūsistika / 614
- Pr.2.3. Lituanistika / 614
- Pr.2.4. Letonistika / 615
- Pr.2.5. Latgalistika / 615

3 priedas. Kalbų mokymosi priemonės / 615

- Pr.3.1. Įvadiniai darbai / 615
  - Pr.3.1.1. Baltų kalbos / 615
  - Pr.3.1.2. Prūsų kalba / 615
  - Pr.3.1.3. Lietuvių kalba / 616
  - Pr.3.1.4. Latvių kalba / 616
  - Pr.3.1.5. Latgalių kalba / 616
- Pr.3.2. Gramatikos ir fonetikos, fonologijos, morfologijos bei sintaksės leidiniai / 616
  - Pr.3.2.1. Bendroji balistiką / 616
  - Pr.3.2.2. Prūsistika / 616
  - Pr.3.2.3. Lituanistika / 616
  - Pr.3.2.4. Letonistika / 617
  - Pr.3.2.5. Latgalistika / 617
  - Pr.3.2.6. Stilistika / 617
  - Pr.3.2.7. Vadovėliai ir praktinės gramatikos / 617
- Pr.3.3. Žodynai / 617
  - Pr.3.3.1. Prūsistika / 618
  - Pr.3.3.2. Lituanistika / 618
  - Pr.3.3.3. Letonistika / 618
  - Pr.3.3.4. Latgalistika / 618

Pr.3.3.5. Etimologija ir etimologijos žodynai / 618

Pr.3.3.6. Kiti žodynai / 619

(Sinonimų ir antonimų žodynai. Frazeologijos žodynai.

Žargono ir slengo žodynai. Atvirkštiniai žodynai.

Dažnumų žodynai. Kalbotyros žodynai.

Tarptautinių žodžių žodynai. Sutrumpinimų žodynai)

Pr.3.4. Kalbos atlasai / 620

Pr.3.5. Kalbos duomenų bazės / 620

Pr.3.6. Naudingi interneto adresai / 621

4 priedas. Baltistika ir baltika (už Baltijos šalių ribų) / 622

Pr.4.1. Baltistika / 622

Pr.4.1.1. Bendrieji darbai / 622

Australija. Austrija. Baltarusija. Bulgarija. Čekija. Danija. Estija. Islandija.

Ispanija / Katalonija. Italija. Izraelis. Japonija. Jungtinė Karalystė,

Jungtinės Amerikos Valstijos. Lenkija. Norvegija. Olandija. Prancūzija.

Rusija. Sakartvelas. Suomija. Švedija. Šveicarija. Ukraina.

Vengrija. Vokietija

Pr.4.1.2. Baltika / 625

Australija. Europa. Italija / Vatikanas. Jungtinė Karalystė.

Jungtinės Amerikos Valstijos. Kanada. Rusija / Kaliningradas.

Šveicarija. Vokietija

5 priedas. Baltistika pasaulyje (už Baltijos šalių ribų) / 626

Australija. Austrija. Baltarusija. Čekija. Estija. Indija. Italija.

Jungtinės Amerikos Valstijos. Kazachstanas. Kinija. Kroatija. Lenkija.

Prancūzija. Rusija. Sakartvelas. Suomija, Švedija. Ukraina.

Vengrija. Vokietija

Cituotų darbų bibliografija / 629

Sutrumpinimai / 629

Žurnalai / 629

Žodynai ir enciklopedijos / 637

Kiti bibliografijos sutrumpinimai / 639

Cituoti darbai / 649

Asmenų rodyklė / 816